

“OILA” SEMANTIK MAYDONIGA TEGISHLI ANTONIMIK KORRELATSIYALI
MAQOLLARNING LINGVOKULTUROLOGIK TAHLILI

Sh.F.Doniyorov

Samarqand davlat chet tillar institute 2-kurs magistranti

A.F.Shamaxmudova

ilmiy rahbar, Samarqand davlat chet tillar instituti

Lingvokulturologiya madaniyatshunoslik va tilshunoslik fanlari o'rtasida yuzaga kelgan umumlashma fan bo'lib, til va madaniyatning o'zaro ta'siri va bog'liqligi, bu bog'liqlikning shakllanishi hamda yaxlit bir sistema sifatida til va tildan tashqarida aks yetishi kabi hodisalarni o'rganish bilan shug'ullanadi. Bir tomondan lingvokulturologiya insoniyatning madaniy til faktoridagi o'rni, ikkinchi tomondan esa, til faktoridagi insonning o'rnini o'rganadi. Har bir til, til egalarining tarixi bilan juda yaqindan bog'lanib turadi va ularning an'anaviy kundalik hayoti, jo'g'rofiyasi, madaniyati haqida yozilmagan ba'zi bir maxsus jihatlarini ham o'zida namoyon etadi. Har bir til so'zsiz til egalarining madaniyatiga ta'sir etadi. Bizningcha xorijiy tilni o'rganayotgan talabalar o'sha millat madaniyatini, o'ylash usullarini o'rganmaguncha o'zga millat iboralarida yashiringan asl ma'nolarning tub mohiyatini anglashda qiyinchiliklarga duch keladi.

Ma'lumki, til ijtimoiy hodisa bo'lish bilan birgalikda madaniyat bilan ham uzviy bog'liqdir. Bugungi kunda insonlar, xalqlar, mamlakatlar o'rtasidagi iqtisodiy-siyosiy, madaniy hamda ilmiy aloqalar, xalqaro madaniy kommunikativ jarayonlar tilshunoslik sohasida tillarning o'zaro munosabati va til madaniyati hamda tilning milliy o'ziga xos ko'rinishi kabi qator va madaniyatshunoslik o'rtasidagi alohida yo'nalishi va predmetiga ega bo'lgan yangi soha - lingvokulturologiyaning yuzaga kelishiga sabab bo'lmoqda. Natijada XX asr oxirlariga kelib, til va madaniyat muammosini o'rganishni maqsad qilgan - tilshunoslikning yangi sohasi lingvokulturologiya jadal rivojlandi. Lingvokulturologiya - "til va madaniyat"ning uzviy aloqadorligini, uning shakllanishi va rivojlanishini o'zida aks ettirgan hodisalar - til-madaniyatni birgalikda o'rganadigan alohida ilmiy soha sanaladi. U madaniyatshunoslik va tilshunoslik fanlari o'rtasida yuzaga kelgan umumlashma fan bo'lib, til va madaniyatning o'zaro ta'siri va bog'liqligi, bu bog'liqlikning shakllanishi hamda yaxlit bir sistema sifatida til va tildan tashqarida aks etishi kabi hodisalarni o'rganish bilan shug'ullanadi. Bir tomondan lingvokulturologiya insoniyatning madaniy til faktoridagi o'rni, ikkinchi tomondan esa, til faktoridagi insonning o'rnini o'rganadi. Lingvokulturologiya o'rganish obyektiga ko'ra madaniyatshunoslik va tilshunoslik fanlariga birmuncha yaqin, biroq mazmun-mohiyati, o'rganish obyektiga bo'lgan yondoshuviga ko'ra farqli deb aytish mumkin. Uning chegaralanuvchi maqomi shundan iboratki, u xalq madaniyatining tilda namoyon bo'lishi hamda ifodalanishi, til mentaliteti, milliyligi, til ruhiyati bilan bog'liq ravishda nutqiy muloqotni tashkil etishdagi milliy-madaniy spetsifik qoidalarni o'rganadi hamda millat madaniyatining tilda aks etgan o'ziga xos milliy til xususiyatlarini aniqlash, tadqiq etish bilan shug'ullanadi.

Inson ikki qarama- qarshilik- erkak va ayol sifatida gavdalanadi. “Erkak- ayol” qarama- qarshiligi insoniyat madaniyatining poydevorini tashkil etadi. Dunyo haqidagi qadimiy tasavvurlarda kalom, ruh-butun borliqning otasi, materiya- ona bo’lib, ularning qo’shilishi natijasida Olam va undagi barcha mavjudotlar vujudga kelgan.

Borliqning antropomorf modelida majusiylarning tasavvufiga ko’ra, ayol tubsizlikka tenglashtirilgan bo’lishiga qaramay, olamdagi butun tirik mavjudotning dastlabgi manbasi hisoblangan. Shuningdek, bir tomondan ayol- taqdir timsoli, ikkinchi tomondan esa, zulmat, yovuzlik timsoli bo’lgan.

Umuman, mifologiyada “maskulunizm” (jasorat) va “feminizm” (nazokat) asosiy binar dixotomiya sifatida qayd qilingan va butun olam ana shu asosga ko’ra talqin etilgan. Buni slavyanlarning Yer- ona va Osmon- ota haqidagi tasavvurlari ham tasdiqlaydi.

Barcha tillarda bo’lgani kabi o’zbek va italyan tillarida ham millat madaniyati til birikmalari va maqollarda o’z aksini topadi. Misol sifatida ushbu tillarda ishlatiladigan bir- biriga o’xshash maqollarni keltirish mumkin:

Una buona mamma vale cento maestre- yaxshi ona yuzta ustozni o’rnini bosadi

Tra moglie e marito non mettere il ditto- er- xotin o’rtasiga aralashma

Ad ogni uccello il suo nido è bello- qoraqo’ng’iz ham bolasini oppog’im derkan

Chi ha mamma, non pianga- onasi bor yig’lamaydi

Prima i denti, poi i parenti- ota- ona o’zi yemay, yedirib, o’zi kiymay, kiydirishiga nisbatan ishlatilgan maqol

Un padre campa cento figli ma cento figli non campano un padre- bir ota yuz o’g’ilning o’rni bosa oladi, lekin, yuz o’g’il bir otaning o’rnini bosolmaydi

Chi la fa l’aspetti- nima eksang, shuni o’rasan

Chi mangia solo crepa solo- bir o’zi yegan, bir o’zi o’ladi

In casa sua ciascuno è re- hamma uyida o’zicha sher

Il pesce puzza dalla testa- baliq boshidan sasiydi

La famiglia è la patria del cuore- Oila yurak vatanidir

L’unione fa la forza- birlashgan o’zar

Moglie e buoi dei paesti tuoi- Xotinni uzoqdan olma

Moglie stanca, moglie bianca- oilasi uchun jon kuydirgan xotin- haqiqiy xotin

Nessun posto bello come casa propria- o’z uying o’lan to’shaging

Til madaniyat xazinasini, sandig’i, majmuyidir. U leksika, grammatika, iboralar, maqol va matallar, forklor va ilmiy adabiyot, og’zaki va yozma nutqda madaniy qadriyatlarni saqlab keladi. Til - madaniyat tashuvchisi bo’lib, ajdodlardan avlodlarga milliy madaniyat xazinasini meros qilib qoldiradi. Yosh avlod ona tili barobarida ajdodlarning boy madaniy tajribasini ham o’zlashtiradi. Til madaniyatning quroli, vositasidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Maslova V.A. Lingvokulturologiya: Ucheb. Posobie. – M.: Academia, 2001-2008s.
2. Mahmudov N. – Tilning mukammal tadqiqi yo’llarini izlab...// O’zbek tili va adabiyoti.-Toshkent, 2012.-№5.-B. 3-16.

3. Teliya V.N. Russkaya frazeologiya: semanticheskiy, pragmaticheskiy i lingvokulturologicheskiy aspekti. - M.: Shkola "Yaziki russkoy kulturi", 1196- S.222.
4. Vorobyev V.V. Lingvokulturologiya. Teoriya i metodi. -M., 1997.
5. Ahmedova Odinaxon Abdullajon qizi. "Lingvokulturologiya tilning madaniy fenomeni sifatida". Xorijiy filologiya til adabiyot ta'lim ilmiy-uslubiy jurnali. 2019. -102-104.
6. Gianluca Aprile. Italiano per modo di dire: Alma Edizione - Firenze, 2008.
7. Kovolev. Dizionario fondamentale della lingua italiana per straniera. 2005. p 2164.
8. Рум А. Р. У. Великобритания: Лингвострановедческий словарь. — 2-е изд., стереотип. — М.: Рус. яз., 2000. — 560 с.
9. Томахин Т.Д. Лингвострановедческий словарь. -- М., 1999;